

شمع اليقين

در شناخت حق

حسن بن عبدالرزاق لاميجی

شمع الیقین (در شناخت حق)

حسن بن عبدالرزاق لاهیجی

☐ ناشر:

☐ چاپ: اول ۱۳۹۳

☐ قطع: قلمی

☐ تعداد صفحات: ۲۴ صفحه

☐ شمارگان: ۱۰۰

☐ بها: ۳۵۰۰۰ تومان

☐ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۹۱-۸۲-۵

☐ تمام حقوق چاپ و نشر دیگر ضرور باز نشر می شود. محقق و مخیر از انتشارات بی‌زمان است.

☐ آدرس: ضلع شمالی کاخ نیاوران، کاشانک، کوچه پارس، پلاک ۱۰، واحد همکف

سرشناسه	:	لاهیجی، حسن بن عبدالرزاق، ۱۱۲۱-۱۱۴۵ ق.
عنوان و نام پدیدآور	:	شمع الیقین (در شناخت حق) / حسن بن عبدالرزاق لاهیجی .
مشخصات نشر	:	تهران: نشر بی‌زمان، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۵۶۴ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۶۹۹۱-۸۲-۵
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	کلام شیعه امامیه -- قرن ۱۲ ق.
موضوع	:	شیعه -- اصول دین
رده بندی کنگره	:	الف۸۱۳۹۳ش۸/۲ BP۲۱۱
رده بندی دیویی	:	۲۱۷/۴۱۷۲
شماره کاتالوگ ملی	:	۳۵۱۹۹۴۲

۹	مقدمه
۹	الف) نام. نسب و دگرگونی
۱۰	ب) آثار حمیرا حسن قه
۱۱	ج) درباره کتاب شمع یقین
۱۲	د) ویژگی های نوشتاری کتاب
۱۳	ه) کوتاه درباره چاپ ها
۱۳	و) درباره چاپ سنگی مورد استفاده
۲۵	باب اول در توحید
	فصل اول در بیان اینکه مراد چیست از اینکه معرفت الهی است و توضیح
۲۵	اینکه اثبات ربوبیت و توحید و نبوت به براهین عقلی ضروری است
	فصل دوم در اثبات واجب الوجود و موجد هر موجود
۳۱	فصل سیم در اثبات غنیت وجود
۳۱	فصل چهارم در توحید واجب الوجود
	فصل پنجم در اینکه پس واجب الوجود بالذات مبدأ همه موجودات و واجب الوجود
۳۵	است از جمیع جهات

فصل ششم در تفسیر صفات کمال و اثبات آنها	۳۵
فصل هفتم در کیفیت اتصاف واجب الوجود به این صفات	۳۷
فصل هشتم در اینکه واجب الوجود خیر محض است و از صفات نقص و زوال منزّه است	۳۹

باب دوم در عدل

فصل اول در حسن و قبح افعال	۴۱
فصل دوم در غایت فعل واجب الوجود عزّ شأنه	۴۶
فصل سوم در وجوب اصلاح و لطف پر خدای تعالی	۴۸
فصل چهارم در تنزیه افعال واجب تعالی از ظلم و شر و کیفیت دخول شرور در قضا و قدر	۵۲
فصل پنجم در مسئله افعال عباد	۵۴

باب سیم در نبوت

فصل اول در حسن و قبح افعال و وجوب آن	۶۱
فصل دوم در وجوب عصمت امام السلام	۶۵
فصل سیم در طریق معرفت صدق و نوری نبوت	۶۸
فصل چهارم در تحقیق معنی عصمت و احیاناً اینست که جبر لازم نیاید	۷۱
فصل پنجم در اثبات نبوت پیغمبر ما محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله و سلم و اثبات بقی صلوٰه	۷۳

باب چهارم در امامت

فصل اول در تمهید مقدمات ضروریّه	۷۷
فصل دوم در وجوب نصب امام پر خدای تعالی و امتناع خلق راجع از رجعت الهی عزّ و علا	۸۸
فصل سیم در شروط امامت	۱۰۰
فصل چهارم در علامت معرفت امام و طریق اثبات امامت	۱۱۵
فصل پنجم در تعیین امام بعد از حضرت خیر الانام علیه وآله اتّصلوٰه و السلام	۱۱۷

فصل ششم در ذکر ادله سنّیان بر امامت ائمه ایشان وجواب ورد آن ۲۹۸

فصل هفتم در ذکر مطاعن ابوبکر که همه اش در هیچ کتابی نمی گنجد ۳۴۸

فصل هشتم در ذکر اندکی از مطاعن خلیفه دویم ۴۰۵

فصل نهم در ذکر بعضی از مطاعن عثمان ۴۵۷

فصل دهم در ذکر اندکی از مطاعن بعضی از صحابه ۴۹۳

فصل یازدهم در مطاعن علمای ایشان که اذتاب آن رؤسای اند ۵۱۲

فصل دوازدهم در اثبات امامت تتمه ائمه اثنا عشر و نفی امامت از غیر ایشان من

کتاب الصلوة والسلام ما بقی الذهر ودوام الدوام ۵۳۶

فصل سیزدهم در اثبات وجود و عینیت امام دوازدهم صلوات الله علیه و علی آباء

الطاهرین ۵۴۰

فصل چهاردهم در فضایل ائمه طاهرین و تفضیل ایشان بر انبیای ماضین

صلوات الله علیهم ۵۴۱

باب پنجم در معاد ۵۴۵

فصل اول در نمونه از معرفت حقیقه حیات من انسان و اشاره گونه به تقسیم آثار و

افعال ایشان چنان که ظاهراست و محسوس را در آن شکی نیست ۵۴۵

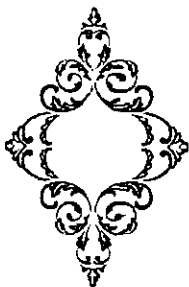
فصل دویم در تقسیم لذت و آلم ۵۴۸

فصل سیم در اثبات وجوب معاد بر حکمت ۵۴۸

روحانی و جسمانی ۵۴۹

فصل چهارم در ذکر احوال و وقایع برزخ و قیامت ظاهر شرع ۵۵۸

www.ketab.ir

مقدمه

الف) نام، نسب و ولادت نویسنده:

میرزا حسن لاهیجی قمی (زاده ۱۲۷۵) بتوان با توجه به نسبش بهتر شناخت. او فرزند فقیه، متکلم و فیلسوف بزرگ میرزا محمد مصطفی بن ملا عبدالرزاق بن علی بن حسین لاهیجی قمی مشهور به فیاض لاهیجی (متوفی ۱۳۳۸) است. فیاض لاهیجی چنان که از نامش برمی آید از منطقه لاهیجان بوده و چون برای ادامه تحصیلات به قم آمده و همانجا زندگی کرده است، قمی یا لاهیجی قمی نیز نامیده می شود. وی با دختر ملا صدرا ی شیرازی از زنان فاضل آن روزگار ازدواج کرده است.

از کتب معروف فیاض در کلام گوهر مراد و تلخیص آن نام بر می آید. ایمان است. (به نقل از: صفاء، ذبیح الله، ۸۱۳۷: ۲۷۵/۵) نیز یکی از تالیفات مهم وی است. تجرید الکلام خواجه نصیر الدین طوسی، از آن اوست. به گزارش تذکره اشکده، وی شعر نیز می گفته است و «در نظم اشعار دیوانی دارد سه چهار هزار بیت.» (آثار اشعار، بیگ، ۱۳۳۸: ۲/۸۴۹)

میرزا حسن در چنین خانواده فرهیخته ای زاده و بزرگ شده است و محیط خانوادگی او در پرورش و تعالی او در مسیری مشابه راه پدری تأثیر نبوده است. تاریخ

دقیق تولد او چندان مشخص نیست. مؤلف الذریعه احتمال داده است که تولد او در سال ۱۰۴۵ بوده است. در مورد محل تولد او می توان گفت احتمال قریب به یقین این است که چون فیاض در جوانی به قم آمده و با دختر ملاصدرا که در آن شهر بوده ازدواج کرده است، میرزا حسن نیز در قم به دنیا آمده است. او تا مدتها تحت سرپرستی پدر خویش شاگردی و سپس از استادان بسیاری کسب فیض کرده و به پرورش شاگردانی نیز همت گماشته است. نیز صاحب تألیفات بسیاری است که آن ها را ذکر خواهیم کرد. میرزا حسن قمی سرانجام در سال ۱۱۲۱ دارفانی را وداع گفته و در قبرستان بزرگ قم به خاک سپرده شده است.

ب) آثار و مؤلفات میرزا حسن قمی

وی تألیفات بسیاری در اصول دین یا کلام، فقه، فلسفه و کتبی در دعا دارد. بخشی از آثار او به روایت مؤلف ریحانه الادب (مدرس، محمد علی: ۳۶۳/۴) عبارت است از:

۱. آینه حکمت به پارسی در بیان اصول دین
۲. اثبات الرجعه به پارسی
۳. اصول الدین به پارسی
۴. الفقه الفرقة در کلام
۵. بدایع الحکم
۶. تألیف المحبة و تزکیة الصلحیه فی ترجمه کشف الرامح من الکام الفیه که کتاب کشف الریة شهید ثانی را تلخیص و به پارسی ترجمه کرده و تفسیراتی هم اضافه نموده است.
۷. التقیه
۸. جمال الصالحین فی اعمال السنة و الآداب المستحثة که آخر تألیف او بوده و همان سال وفاتش تألیف داده است.
۹. حاشیه وافی ملا محسن فیض
۱۰. روایع الکلام در حکمت

۱۱. زواهر الکلام

۱۲. شمع الیقین در امامت به پارسی

۱۳. مصابیح الهدی

توضیح این نکته ضرورت دارد که آینه حکمت مختصری از کتاب شمع یقین است و نویسنده در کتاب شمع الیقین در دو موضع از آن نام می برد و هر دو مورد زمانی است که بسط و تفصیل مطلبی در آینه حکمت بیشتر بوده است. یک جا در ابتدای کتاب که در باب ضوابط بر اهین عقلی در اثبات ربوبیت، توحید و نبوت، خواننده را برای توضیح بیشتر به آینه حکمت ارجاع می دهد و جای دیگر در اواخر کتاب هنگامی که از معاد جسمانی سخن می گوید، گزارش کاملتر این مورد را نیز در آن کتاب متذکر می شود.

ج) در باب کتاب شمع الیقین

شمع الیقین کتابی است که در دوره ای کامل در اصول مذهب شیعه است و به نظر می رسد هدف و تکیه اصلی نویسنده بر اثبات امامت امامان دوازده گانه است و این بخش از تطویل بیشتری برخوردار است. باید به همین خاطر است که محمد علی مدرس آن را کتابی در حوزه امامت معرفی می کند.

آن گونه که در مقدمه آمده است، هدف نویسنده از نوشتن کتابش به فارسی این است که تا آن زمان کتب بسیاری به زبان عربی ویران و از اصطلاحات علمی نوشته شده است و اکنون هدف او این است که کتابی بنویسد که کسان نا آشنا به زبان عربی و اصطلاحات تخصصی، راه خود را بیابند و از اصول دین خود به تحقیق و تدقیق نرسید بهره برند. کتاب حجم بسیاری دارد و البته نویسنده ناگزیر از آن بوده است؛ زیرا به مطالب قابل بیان بسیار بوده است. گرچه این تطویل خسته کننده است اما به روايت خود را به مقتضای خیر الامور اوسطها، اوحد میانه را در نظر گرفته است که نه مختصر به حدی شود و نه مختل معنا باشد. کتاب بنا بر پنج اصل دین به پنج باب تقسیم می شود و پس از مقدمه ای نسبتاً مفصل وارد پنج باب اصلی می شود. عنوان این بابها چنین است: باب اول در توحید، باب دوم در عدل، باب سوم در نبوت، باب چهارم در امامت و باب

پنجم در معاد.

هر کدام از این باب‌ها به بخش‌هایی کم یا زیاد و با عنوان فصل تقسیم می‌شود. تعداد فصول هر باب به ترتیب عبارت است از: هشت، پنج، سه، چهارده و چهار فصل. واضح است که فصل چهارم یعنی امامت حجم بیشتری نسبت به سایر ابواب کتاب دارد و همان طور که گفتیم شاید هدف نویسنده از نوشتن کتابی بیشتر توجه به این سو بوده است. در این بخش، نویسنده احادیث بسیاری را از منابع شیعی و اهل سنت جمع‌آوری کرده است و گاه در یک مورد از اغلب راویان سخن گفته است و تا جایی که امکان دارد اختلافات ناچیز را هم ذکر کرده و به همین خاطر اثر او دچار تکرار شده است. پنج فصل از این باب در مطاعن خلفای سه‌گانه و نیز برخی صحابه و علمای اهل سنت است. وی در مورد آنها در کنار مطاعنشان قید اندکی و بعضی را آورده و در مورد ابوبکر و علی که هر دو آنها (یعنی مطاعن وی) در هیچ کتابی نمی‌گنجد. در این بخش‌ها نویسنده تعصب بسیار از خود نشان می‌دهد و عرا افرام می‌پیماید.

در باب امامت، نیز به شیعیان امامت حضرت علی بن ابیطالب (ع) و ظلم‌هایی رفته در حق ایشان، در مقایسه با اثبات امامت برای تنمۀ امامان حجم بیشتری دارد.

(د) ویژگی‌های نوشتاری کتاب

نویسنده اثر خود را به پارسی تألیف کرده است. به دلیل گرایش به زبان عربی که از مدت‌ها پیش از آن، در سبک نوشتاری فارسی معمول شده است، خواه و ناخواه گرفتار آن وجه غالب شده است. کتاب در مقدمه سرشار از اضافات بی‌نیازی و استعاره است و این نیز از ویژگی‌های دیگر نوشته‌های فارسی است که با انبساط و تشبیه، حقیقت را از ذهن خواننده دور و دورتر می‌کنند.

از ویژگی‌های دیگر این متن، لغات و ترکیبات عربی و تنابع اضافات پس از سه، پنج، هشت و ده است. نویسنده برای موصوفهای مؤنث به قاعده زبان عربی صفتهای مؤنث آورده است. همان‌طور که در مقدمه ذکر کردیم به ذکر چند نمونه اکتفا می‌کنیم:

- حسب مراتب طبقات ماهیات امکانی و اختلاف قابلیات موجودات روحانی و

جسمانی

- محلّ تعلّق مصباح طبقة نفوس قدسیه
- رقم اراده نصیحت کیش بر صفحه نامه ضمیر عافیت اندیش کمترین آفاق
- رحمت شامله، حکمت کامله، آیات مزبوره، امثله موهومه، فنون ادبیه
- وگاه عطف صفات بسیار که با سجع همراه است، به چشم می خورد:
- علم بالقرون سالفه و وقایع ماضیه و بلاد بعیده و سایر چیزهای ندیده و چیزهای

نشان

پسندیدم مواردی به اشعار فارسی و نیز عربی استشهداد جسته است. و طبیعی است که این اثر بایه نقل بسیاری از آیات قرآن، احادیث و روایات باشد. در مورد این مسئله می باید گفت که جملات آن بسیار متداخل و طولانی است؛ به گونه ای که می توان گفت این اثر را کسی بزرگ دانست. زیرا خواننده را بسیار سردرگم و ناتوان از کشف روابط بین جملات می کند. در بسیاری از جاها با حروف ربط و عاطفه جملات را به دنبال هم می کشد و به آیات قرآنی می باشد. آنها زمانی می توان درنگ کرد که او را در حکم استیناف گرفت و نه عاطفه. این کتاب بیش از حد عیبی که از مدت ها پیش دامن گیر نشر فارسی بوده است، در این کتاب دیده می شود.

ه) کوتاه درباره چاپ ها

از این کتاب، نسخ و چاپ سنگیهای بسیاری در دسترس است. افزایش نسخه ها و چاپهای این کتابها نشان از اقبال ازسوی خوانندگان است که اندک آن، گسترش مذهب شیعه و رسمی شدن آن از دوران صفوی است. این کتاب عربی و فارسی های خطی و سنگی فراوان، یک بار نیز به همت جعفری زوم (سعیدی) و با تمهیدات سبحانی تبریزی در سال ۱۳۸۷ توسط نشر سایه چاپ شده است.

و) درباره چاپ سنگی مورد استفاده

این کتاب به خط نصرالله تفرشی در سال ۱۳۰۳ هجری قمری در تهران به چاپ

سنگی رسیده است. کاتب آن خط خوشی دارد و کمتر مرتکب اشتباهی شده است. در جاهایی به ویژه گذاشتن نقطه با تسامحات خویش، نوشته را قدری ناخوانا می‌کند. جافنادگیا با ذکر شماره در حواشی آمده است. در برخی جاها که اشتباهی رخ داده، خط خوردگی و اصلاحیه‌هایی در بالایا حاشیه دارد. به ندرت و ناخواسته در ذکرات قرآن، تغییراتی ناچیز داده است. نوشته اندکی غلط املائی هم دارد؛ برای مثال مسافحین را در قرآن به صورت مصافحین یا متقلب را در معنی تقلب کاری به صورت متغلب نوشته است. در برخی جاها نیز رسم الخط متفاوت از رسم الخط امروز است. برای مثال استن همه جا به صورت برخاستن و نمازگزاردن به شکل گذاردن آمده است. بنامیده به شکل خواמוש ضبط شده است. از این موارد اندک که بگذریم در مقایسه با کتب کرامات اوقابل چشم‌پوشی است.

منابع مقدمه

آذریبگدلی، لطفعلی بن آقاخان (۱۳۸۱) ه. ک.، به تصحیح حسن سادات ناصری، ج دوم، تهران: امیرکبیر

افندی الاصبهانی، عبدالله (۱۴۰۱ ق) ریاض العلماء، به تصحیح احمد حسینی، ج سوم، قم: خیام

صفا، ذبیح‌الله (۱۳۷۸) تاریخ ادبیات در ایران، ج پنجم، بخش سوم، ج دهم، تهران: فردوس
 لاهیجی قمی، میرزا حسن (۱۳۸۷) شمع‌الیقین و شمع‌الهدی، به تصحیح جعفر یزوم (سعیدی) و با مقدمه
 جعفر سبحانی تبریزی، تهران: سایه

مدرس تبریزی، محمد علی (بی‌تا) ریحانة الادب، ج چهارم، ج دوم، بی‌سفر